

conquerir la llibertat”, em vaig preguntar en veu alta, “no sé si calia vessar tanta sang innocent, d’un i d’altre costat”.

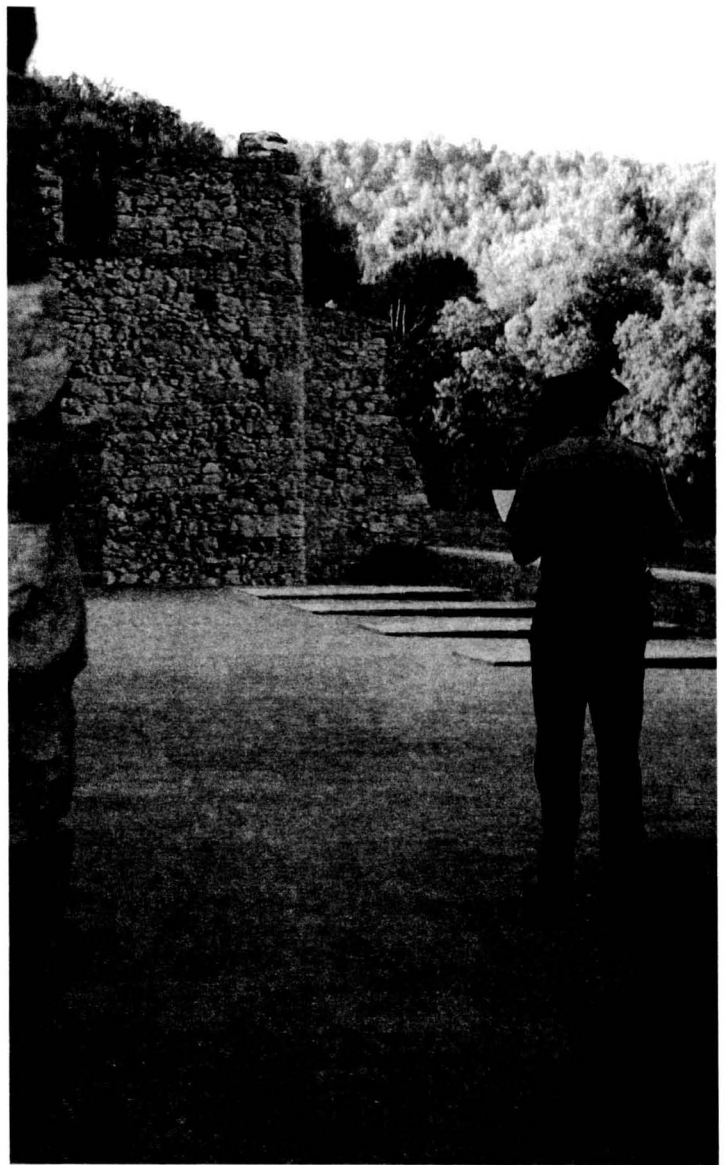
L’home gran, conscient de la tensió, va tractar de tallar-la amb la resposta a la pregunta no atesa encara sobre aquella altra placa. “El 5 de juny de 1988”, va explicar, “l’associació d’antics guerrillers (l’Amicale des Anciens Guerrilleros Espagnols en France) havia retut un homenatge als morts aquell dia tràgic de 1945, al mateix cementiri de Castellnou, amb intenció de col·locar la placa commemorativa al lloc on havien estat enterrats els maquis i els masovers (ben a prop del museu on som reunits); una placa amb els seus noms i una inscripció: *‘mori- ren per la llibertat i la democràcia’*. Els ultres de Manresa (que llavors tenien un paratge de Castellnou un camp de pràctiques de tir”, va explicar el pagès, “van amenaçar de mort l’alcalde i el paleta que havia estat encarregat de col·locar la placa. Per això, si bé l’acte es va poder celebrar gràcies a la protecció de la guàrdia civil –tot i que els ultres hi van comparèixer–, en no presentar-se ni l’alcalde ni el paleta, la placa no es va penjar. Després, romandria a l’Ajuntament fins que la gent de l’Amicale va tornar a endur-se-la a Barcelona”. A la pregunta, no recordo de qui,

de si també teníem intenció de col·locar-la ara, aquella placa, vaig haver de confessar que fins a aquell moment no n’havia sabut res i que en tot cas hauria de ser l’Ajuntament qui havia de decidir.

S’havia fet molt tard i a la plaça de l’església ens esperava el sopar popular amb què l’Ajuntament volia tancar aquella intensa i emotiva jornada. No hi van haver encaixades de mà ni salutacions efusives en començar a sortir del museu, però em va semblar que s’endevinava una inesperada cordialitat en les mútues mirades de comiat. Un cop a fora, on feia un fred per a mi inconcebible un 7 de juliol, mentre em dirigia a la plaça, se’m van fer presents de nou les seqüències finals d’*El puente sobre el río Kwai*. Vaig guaitar al voltant per assegurar-me que no hi era William Holden amb la dinamita sota el braç. I vaig mirar cap al cel on lluia la lluna, que no era quasi plena, però a mi m’ho va semblar.

L’autora de les fotografies és Montserrat Baldomà Soto (Fons Documental SPAL de la Diputació de Barcelona).

Antoni González Moreno-Navarro. Cap del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona



DOSSIER

RAMON FELIPÓ

Habla mi conciencia, i alguns dels llibres sobre el maquis al Berguedà

Després de la darrera Guerra Civil (1936-1939) començà la Segona Guerra Mundial, que acabaria amb la derrota del feixisme italià i el nazisme alemany l’any 1945. El Berguedà, pel fet de ser una comarca muntanyosa, propera a la frontera francesa i amb una certa tradició de lluites anarcosindicalistes –com l’aixecament de Fígols–, molt poc estudi-

ades, o tal volta per totes aquestes circumstàncies sumades a d’altres factors, que algun dia caldrà que algun historiador analitzi, fou l’escenari d’una colla de fets, ara reproduïts en llibres o fins i tot darrerament en diverses sèries televisives.

La resistència armada a la dictadura militar del general Franco a Catalunya va ser, bàsi-

cament, de tres grups, els nacionalistes catalans, els comunistes, que feren la intervenció més organitzada i important amb l’ocupació de part de la Vall d’Aran, i el maquis anarquista, que actuà, de forma intermitent, al Berguedà o a Barcelona, entre d’altres llocs. El maquis berguedà tal volta és el que té més bibliografia.

L’exili polític antifranquista berguedà va fer reunions i va editar un butlletí de forma independent de la resta d’organitzacions polítiques exiliades. És l’únic cas en què els refugiats catalans o espanyols a França s’organitzaren per lloc de procedència, en comptes de fer-ho en funció de la ideologia o del grup polític o sindical al qual pertanyien. Això, qui

ho ha estudiat és Jordi Planes, en una comunicació que va fer fa pocs anys en un congrés a Salamanca.

El moviment guerriller a la fi de les guerres civils espanyoles a la nostra comarca no és pas un fet nou, a la fi de cada carlinada romangueren resistents carlins al Berguedà. El darrer aixecament militar carlí seria el del Nai de Vallcebre, el 1900, i des de la invasió de Napoleó a principis del segle XIX sempre hi havia hagut insurrectes al Pirineu i al Berguedà, disposats a anar contra els governs de torn i a lluitar pels seus ideals. També va haver-hi molts emboscats i xarxes organitzades per passar per la frontera francesa gent perseguida al sector republicà, al qual va estar el Berguedà durant la darrera Guerra Civil. Josep Rafart i Daniel Muntañà ho expliquen al seu llibre sobre la Guerra Civil.

Recollim els llibres sense fer-ne cap mena de valoració del contingut, per dues raons: la manca fins ara d'un estudi seriós sobre la matèria, llevat potser d'alguna de les darreres aportacions, i el fet que es tracta de fets encara molt propers, cosa que fa difícil de fer-ne una valoració allunyada del partidisme o el sectarisme.

Habla mi conciencia

Una de les grans curiositats de la bibliografia sobre aquesta matèria és el llibre *Habla mi conciencia*, un text sorprenent. L'autor o autors són anònims (la policia espanyola o l'aparell d'Estat de la dictadura franquista en són els re-

dactors o responsables directes). És un llibre d'"informació" o, millor, de desinformació o contra-informació sobre el moviment anarquista català. Hi ha poques mostres de llibres d'aquest tipus de "literatura" contra el moviment antifranquista, aquest és sens dubte un dels primers d'aquest gènere.

Se'n feren dues edicions: la primera l'any 1956, i la segona l'any 1966, el text és bàsicament el mateix, llevat de la incorporació d'un extens epíleg a la segona edició, que recull fets històrics ocorreguts posteriorment a la primera de les edicions. No és pròpiament un llibre de maquis, es més aviat un llibre contra el maquis. Narra de forma dispersa fets o circumstàncies, dóna noms de personatges reals, d'altres són un invent. La combinació fa que sigui un llibre de lectura fàcil, curiosa, i evidentment contrari a aquest moviment. Va ser un llibre per fer la guerra al maquis antifranquista català.

Tingué una difusió notable dins i fora de la nostra comarca, i fou una mena de *best seller* a la seva època. El suposat autor, José Francisco, passaria de ser guerriller anarquista a la conversió plena i absoluta al franquisme, adoptant tota la "*doctrina de la Falange y el Movimiento Nacional*". Explica com seria, per a l'autor del llibre, la vida a Toulouse, seu central de l'anarquisme a l'exili. Un altre capítol és el dedicat al que anomenen alt Llobregat, i el darrer a les lluites a Barcelona. Aquesta obra no té més interès que el de ser un dels primers exemples de la uti-

lització d'un llibre redactat de forma novel·lada per combatre una ideologia a Espanya. Ara, quasi cinquanta anys després, encara no se sap qui en fou l'autor o autors, encara ningú no n'ha reivindicat la paternitat. El que és ben segur és que totes les fonts són policiaques, i el suposat autor, José Francisco, un invent total.

La relació de llibres és endreçada per l'ordre alfabètic dels autors:

ANÒNIM (José Francisco), *Habla mi conciencia*, Barcelona, 1956.

ANÒNIM (José Francisco), *Habla mi conciencia*, Barcelona, 1966.

CLARA, Josep, *El Maquis*, Girona, 1992.

CLARA, Josep, *Ramon Vila, Caracremada, el darrer maqui català*, Barcelona, 2002.

FLORES, Pedro, *Las luchas sociales en el alto Llobregat y Cardener*, Barcelona, 1981.

MARTÍN SILVESTRE, Dolors, *Clandestinos, El Maquis contra el franquismo, 1934-1975*, Barcelona, 2002.

PLANES, Jordi, *Agrupación de Bergadanes en el exilio 1945-1946, ponencia Españoles en Francia 1936-1946*, Coloquio Internacional Salamanca, 2, 3 y 4 de mayo de 1991, Salamanca, 1991.

REGUANT, José María, *Marcelino Massana, ¿Terrorismo o resistencia?*, Barcelona, 1979. Dues edicions el mateix any.

REGUANT, Josep Maria, *Marcel·lí Massana, ¿Terrorisme o resistència?*, Barcelona, 1991.

REGUANT, Josep Maria, *Home lliure, Terra lliure*, Barcelona,

1983. La portada és una foto del Massana.

SÁNCHEZ AGUSTÍ, Ferran, *Maquis a Catalunya. De la invasió de la Vall d'Aran a la mort del Caracremada*, Lleida, 1999. S'han fet quatre edicions d'aquest llibre.

SÁNCHEZ AGUSTÍ, Ferran, *Maquis y Pirineo*, Lleida, 2001. S'han fet quatre edicions d'aquest llibre.

SERRA FONTELLES, Jaume, *L'ombra del maquis*, Solsona, 2001.

TÉLLEZ, Antonio, *La guerrilla Urbana, Facerias*, Paris, 1974.

TÉLLEZ, Antonio, *Sabaté, guerrilla urbana en España (1945-1960)*, Barcelona, 1978.

TÉLLEZ, Antonio, *Red de evasión del grupo Ponzan: anarquistas en la guerra secreta contra el franquismo y nazismo (1936-1934)*, Barcelona, 1996.

Publicacions periòdiques:

"Apoteosis de la acción de Ramon Vila Capdevila", *Ruta Revisita*, año XI, II época, marzo de 1980, núm. 40.

"El Moviment obrer al s. XIX", Josep CARA i Jordi JANÉ, dins L'EROL núm. 70.

"La lucha del movimiento libertario contra el franquismo", *Virus*, Barcelona, 1991.

Ramon Felipó

Ctra. Sant Fruitós, 32 - bxs.

Tel. 93 821 45 90

Fax 93 821 45 91

08600 Berga

 **PLANA**
a s s e s s o r i a s . l